

دین پژوهی

(۶)

Part 1: Philosophical Issues in the Religions of the World

زمینه‌های بحث فلسفی در ادیان / فیلیپ ال. کووین، چارلز تالیافرو؛
ترجمه: گروهی، قم: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۸۵.
۱۶۶ص، -- (مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب؛ ۳۱. دین پژوهی؛ ۶)
ISBN:964-8090-31-9

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

عنوان اصلی: A Companion to Philosophy of Religion

واژه‌نامه.

کتابنامه: ص. [۱۳۹]--۱۵۶

۱. دین-فلسفه. ۲. اندیشه و تفکر. ۳. اندیشه و تفکر--تاریخ.
۴. ادیان--تاریخ. الف. فیلیپ ال. کووین. ب. چارلز تالیافرو. ج. مرکز مطالعات و
تحقیقات ادیان و مذاهب.

۲۱۰

BL.۵۱/۳۸

۳۸۹۶-۸۵م

کتابخانه ملی ایران

زمینه‌های بحث فلسفی

در ادیان جهان

ویراستاران:

فیلیپ ال. کویین - چارلز تالیافرو

ترجمه: گروهی

مرکز مطالعات و تحقیقات
ادیان و مذاهب

- زمینه‌های بحث فلسفی در ادیان جهان
● ویراستاران: فیلیپ ال. کویین، چارلز تالیافرو
● ترجمه: گروهی
● ناشر: مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب
● نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۸۵
● مدیر فنی و هنری: محمدمهدی ربانی
● تایپ و تصحیح: روح‌الله سعادت‌مند
● تعداد: ۳۰۰۰ جلد
● قیمت: ۱۱۶۰ تومان
● مرکز پخش: پکتا، تهران، خ انقلاب، ابتدای حافظ شمالی، نبش کوچه
بامشاد، شماره ۵۲۵. تلفن: ۱-۸۸۹۲۶۲۷۰ تلفکس: ۸۸۹۲۶۲۷۱
www.religions.ir
Pub@religions.ir

سخن ناشر

ادیان بیش از آنکه در تمدن، هنر و علوم بشری سهم داشته باشند، در تاریخ اندیشه بشر سهم داشته‌اند. تاریخ اندیشه فلسفی پیوندی مستحکم با تاریخ اندیشه دینی دارد. بسیاری از مفاهیم و آموزه‌های دینی ذاتاً فلسفی‌اند، یا رویکرد فلسفی به آنها بجاست؛ مفاهیمی مانند خدا، خود، مادی و مجرد، سرشت انسان و جهان، و ... از این جمله‌اند. در تاریخ همه ادیان این‌گونه مباحث موجب برانگیختن ذهن فلسفی اندیشوران دینی و حتی مخالفان شده، و از این رهگذر عرصه‌های ناپیموده‌ای از معرفت فلسفی گشوده شده است. از سویی دیگر، ادیان به طور غیر مستقیم نیز در بالیدن و توسعه اندیشه فلسفی مؤثر افتاده‌اند. این پدیده‌های پر رمز و راز با ویژگی‌های مختلفی که دارد، اذهان فلسفی را اندیشناک خود ساخته و مباحث پر دامنه‌ای را درباره خود در انداخته است. موضوعاتی همچون زبان دین، معرفت دینی (از آن جهت که نظریه‌های مختلف معرفت را پدید آورده است)، ابعاد روان‌شناختی و اجتماعی دین، به‌ویژه در قرن‌های اخیر، مباحث فلسفی ناظر به دین را دامن زده و گویا هنوز هم زود است که کسی مدعی کفایت و کهنگی این مباحث شود.

اما اصل سخن این نیست. آنچه پدیدآورندگان این مجموعه را انگیزه چنین تلاشی بخشیده است، نه اثبات کلیت این مدعا، بلکه توجه دادن به تنوعی است که به تبع تنوع ادیان جهان در این گنجینه عظیم معرفتی نهفته و

هم از چشم فلاسفه و هم عالمان ادیان به دور مانده است. فلسفه غرب به سبب قرابتی که با فلسفه مسیحی دارد از مفاهیم و فکرت‌های آن بی‌خبر نیست، اما شاید کم نباشند فلسفه‌ورزانی که تمام اندیشه دینی را در آن چیزی خلاصه می‌دانند که ما اکنون فلسفه مسیحی‌اش خواندیم. ثمره این واقعیت آنجا آشکار می‌شود که به گفته فیلیپ ال. کوئین و چارلز تالیافرو «غالب اندیشه‌های فلسفی درباره دین در جهان انگلیسی‌زبان بر مسائلی متمرکزند که یا مختص به خدا باوری است و یا خاص مسیحیت». بدیهی است که از این روزنه تنگ چه احکام ناپخته و آرای ناسفته‌ای در باب دین به بار آمده و چه منابع الهام و بصیرتی از نظرها دور افتاده است.

صد البته که این نقیصه فقط مترجه فلسفه غرب نیست؛ فلسفه‌های شرقی، و از جمله فلسفه اسلامی نیز به نوعی دیگر از این بابت رنج می‌برد. شاید نوعی احساس خودبستگی غیر واقع‌بینانه که احیاناً در ذهنیت تاریخی این فلاسفه مشهود است تا حدودی ناشی از همین عامل کم‌اطلاعی از «میراث فلسفی ادیان جهان» باشد. در سوی دیگر، عالمان ادیان‌اند که گاه بی‌خبرانه، و گاه ناباورانه، از خیر و شر این میراث عظیم، میراث اندیشه‌ای که خدا به بشر ارزانی داشته است، در می‌گذرند. این بی‌اطلاعی یا ناباوری نسبت به غنا، گونه‌گونی و کثرت مفاهیم، آموزه‌ها، فکرت‌ها و نیز زبان و منطق متنوعی که در بیان این مفاهیم، آموزه‌ها و فکرت‌ها در هر یک از ادیان عالم وجود دارد، برخی عالمان ادیان را دچار سوء فهم‌هایی نه فقط درباره دیگر ادیان، بلکه درباره دین خود کرده، و هم از طرفی آنان را از منابع بصیرت و الهامی که در این دانش هست محروم ساخته است. بصیرت‌هایی در باب انسان و دین، و الهام‌هایی که می‌توان از منطق و زبان تبیین حقایق دینی در ادیان مختلف، یا نحوه برآمدن آنها از پس چالش‌های فکری مختلف برگرفت. مجموعه پیش رو با عنایت به حقایق بالا بر سر آن است تا دورنمایی از

«میراث فلسفی ادیان» بزرگ جهان را پیش روی علاقه‌مندان، دانشجویان، پژوهندگان و عالمان حوزه‌های فلسفه و دین در حوزه زبان فارسی قرار دهد، اما شاید بیشترین بهره را از چنین مجموعه‌ای کسانی ببرند که در فلسفه دین مطالعه می‌کنند، که عرصه‌ای بین‌رشته‌ای شماره می‌شود. با وجود این، و با در نظر داشتن پیوند میان فلسفه، دین و عرفان، به‌ویژه در برخی از ادیان و حوزه‌های فرهنگی، مباحث و داده‌های این مجموعه مورد علاقه و توجه گسترده و وسیع‌تری از اهل فرهنگ و اندیشه قرار خواهد گرفت.

درون‌مایه کلی مباحث عبارت است از: سیری در تاریخ اندیشه هر یک از ادیان (و در برخی موارد مجموعه‌ای از ادیان به هم پیوسته، مانند ادیان چینی، ادیان آفریقایی)؛ تصورات مختلف از مفاهیم مشترکی مانند خدا، خود، هستی و...؛ انواع نظریه معرفت و نظام‌های معرفت‌شناسی؛ مفاهیم فلسفی خاص هر دین، مانند کَرْمه (karma)، تناسخ، مایا (maya)، دائو (tao)، تجسد و...؛ و مجادلات فلسفی میان مکتب‌ها و نظام‌های فلسفی ادیان. با وجود این، در برخی از بخش‌ها جنبه تاریخی بحث غالب آمده است. این ویژگی موجب می‌شود تا این مجموعه به جرگه آثار مربوط به تاریخ اندیشه متمایل گردد.

متن اصلی این اثر به زبان انگلیسی است، و هدفی بسیار گسترده‌تر را، اما در حوزه فلسفی انگلیسی‌زبان دنبال می‌کند. کتاب گرانسنگ *A Companion to Philosophy of Religion* به مدیریت علمی فیلیپ ال. کوئین (Philip L. Quinn)؛ صاحب دو کرسی فلسفه در دانشگاه‌های نوتردام ایندیانا و براون ایسلند، و دارای آثار مختلف در سال‌های ۱۹۷۸ تا ۱۹۹۵) و چارلز تالیافرو (Charls Taliaferro)؛ استادیار فلسفه در کالج سنت آلف میشیگان، و دارای آثار مختلف در فلسفه دین) یکی از نه مجموعه آثار مرجعی است که انتشارات معتبر بلکول (Blackwell) تاکنون به چاپ رسانده است.

این مجموعه یازده فصل دارد، که کتاب پیش‌رو فقط ترجمه فصل نخست

آن با عنوان «Philosophical Issues in the Religions of the World» است. نویسندگان مقالات دین‌پژوهان و فیلسوفان برجسته‌ای هستند که هر کدام در حوزه‌کاری خود صاحب نظرند، و مترجمان این اثر از اعضای هیئت علمی مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب هستند که غالباً در زمینه مورد نظر دارای مطالعات تخصصی‌اند. در ضمن توضیحاتی که در پانوشته‌ها آمده از مترجمان است.

شایسته یاد است که برخی از مقالات این مجموعه پیش از این در مجله تخصصی هفت آسمان به چاپ رسیده و پیش نظر علاقه‌مندان قرار گرفته است. چنین بر می‌آید که همین مقدار نیز مورد توجه و استفاده اهل نظر واقع گشته، و گویا لاقلاً برخی از مقالات توانسته باشد همچون متنی پایه، علاوه بر ارائه داده‌های اجمالی، سررشته‌های لازم برای مطالعات بعدی را فراروی علاقه‌مندان بنهد.

در پایان از مترجمان فرهیخته اثر حاضر، ویراستار ارجمند جناب آقای حسین سلیمانی، و سایر دوستانی که در به انجام رسیدن آن نقش داشتند قدردانی می‌کنیم.

معاونت پژوهشی

مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب

فہرست

- آیین ہندو / نینیان اسمارت / علی موحدیان عطار ۱۱
- آیین بودا / پل جی. گریفیتس / خلیل قنبری ۳۱
- آیین های کنفوسیوس و دائو / چاد ہانسن / محمد علی رستمیان و محمد تقی انصاری پور ۵۱
- ادیان آفریقایی / کواسی ویردو / حسن قنبری ۷۳
- یہودیت / الن ای. گودمن / محمد حسن محمدی مظفر ۹۱
- مسیحیت / ویلیام جی. وینرایت / عبدالرحیم سلیمانی اردستانی ۱۱۹
- اسلام / عظیم ا. نانجی و عزیز ا. اسماعیل / محمد جاویدان ۱۳۵
- کتاب شناسی ۱۴۹
- نمایہ ۱۵۷